

خان^۱ و خان‌واره در حماسه‌های ملی پس از شاهنامه

* سعید حسام‌پور

** عظیم جبار

E-mail: shesampor@yahoo.com

E-mail: azim_jabbareh@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۴/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۱۱/۲۱

چکیده

گذر از خان و خان‌واره، یکی از بن‌مایه‌های بنیادین در شاهنامه فردوسی و حماسه‌های ملی پس از آن است. واکاوی حماسه‌های ملی پس از شاهنامه نشان می‌دهد که گذر از خان به بیشتر این منظومه‌ها راه یافته و تقریباً به یکی از مهم‌ترین بن‌مایه‌های آنها تبدیل شده است؛ از همین رو، ضروری است پژوهشی درباره این موضوع، صورت گیرد تا چگونگی این خان‌ها و علت‌های حضورشان در حماسه‌های ملی پس از شاهنامه روشن گردد. در پژوهش حاضر، شکل و محتوای خان‌ها را در حماسه‌هایی مانند شاهنامه فردوسی، فرامرزنانه، جهانگیرنامه، شهریارنامه، بهمن‌نامه، کوش‌نامه و... بررسی می‌کنیم و پس از مقایسه آنها با یکدیگر در حد امکان، بن‌مایه‌های اساطیری و زمینه‌های اجتماعی آنها را واکاوی می‌نماییم. در این جستار، روش پژوهش از نوع پژوهش‌های کیفی می‌باشد و محتوای خان‌های مطرح شده در آثار حماسی پس از شاهنامه، با استفاده از روش تحلیل محتوا تجزیه و تحلیل گشته است. یافته‌های مقاله، نشان می‌دهد که هرچند بیشتر خان‌ها به گونه‌ای پیرو شاهنامه‌اند، در بسیاری از آنها نوآوری‌هایی وجود دارد و در بیشترشان پهلوانی ایرانی که اغلب از خاندان رستم است، برای حل مشکلی که کشوری همسایه و متحد با ایران با آن روبه‌رو شده، بدان سرزمین می‌رود و با موفقیت به وطن بازمی‌گردد؛ هم‌چنین می‌توان از رهگذر این خان‌ها ویژگی‌ها و اوضاع اجتماعی و فرهنگی جامعه راویان، باورها و احساسات آنها درباره مسائل گوناگون را دریافت.

کلیدواژه‌ها: پهلوان، حماسه‌های ملی، خان، خان‌واره، خاندان رستم.

۱- در این پژوهش، بنا به دلایلی که ذکر خواهیم نمود، از میان دو صورت «خان» و «خوان»، شکل نخست را برگزیدیم.

* عضو هیأت علمی دانشگاه شیراز

** دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی